

Секція: Економічна безпека

Галайко Наталія Володимирівна

*викладач кафедри економіки та економічної безпеки
Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ЯК ПОКАЗНИК БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з глобальних проблем на сучасному етапі розвитку України є надмірне нарощування державного боргу, що має низку негативних наслідків для фінансової системи та боргової безпеки держави. Проблема державного боргу тісно переплітається зі сферою економічної безпеки. Під останньою слід розуміти забезпечення сталого функціонування та розвитку національної економіки, недопущення неприйняттого рівня її уразливості від різних негативних факторів. Складовими економічної безпеки відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України є: макроекономічна, зовнішньоекономічна, інвестиційна, енергетична, виробнича, демографічна, продовольча, екологічна, фінансова, соціальна, науково-технологічна безпека. Відповідно до зазначеної Методики фінансова безпека включає в себе бюджетну, боргову, грошово-кредитну, валютну безпеку та безпеку страхового і фондового ринків [1].

Боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи [1], а велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних запозичень є загрозою національній безпеці.

На рівень боргової безпеки впливають такі чинники як:

- стан нормативно-правової бази, що регламентує формування та управління державним боргом;
- загальний обсяг і структура боргових зобов'язань за видами валют, умовами емісії, джерелами, дохідністю, а також строками їх погашення;
- розвиток боргових інструментів, наявних для використання за умов внутрішнього і зовнішнього запозичення;
- офіційний курс валют та темпи зростання ВВП;
- система управління державним боргом, пов'язана з його обслуговуванням та погашенням;
- стабільність політичного та економічного курсу країни [2].

Система державних запозичень є найбільш прийнятною формою залучення вільних фінансових ресурсів в розпорядження органів державної влади й управління для виконання ними своїх функцій та державного інвестування при нестачі власних фінансових ресурсів. Однак їх вплив на економіку країни є неоднозначним. При неефективному використанні державні позики перекладаються борговими та податковим тягарями на господарюючі суб'єкти і населення країни як в сьогодні, так і в майбутньому. До того ж, державна фінансова заборгованість може істотно обмежувати економічне зростання і підсилювати соціальну напруженість, оскільки скорочується обсяг коштів, що спрямовуються на інвестування і розвиток соціальної сфери; посилюється залежність держави від кредиторів, зокрема, іноземних держав та міжнародних валютно-фінансових організацій, посилюється тиск при прийнятті економічних і політично самостійних рішень. З іншої сторони, нераціональне використання іноземних і внутрішніх кредитів може призвести до того, що державні запозичення, замість того, щоб стати інструментом підвищення національної конкурентоспроможності, спричиняють конфлікти між

гілками влади з приводу їх використання та не сприяють реальним ринковим перетворенням.

Отже, державний борг є основним показником який характеризує рівень боргової безпеки. Згідно з Бюджетним Кодексом України «державний борг – це загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення» [3]. Порядок формування державного боргу України здійснюється шляхом залучення зовнішніх та внутрішніх запозичень та обслуговування вже існуючого боргу. Відповідно до цього розрізняють державний внутрішній і зовнішній борг.

Державний внутрішній борг – це економічна категорія, що відображає підсистему економічних відносин між державою (включаючи місцеві органи влади) і кредиторами із числа юридичних і фізичних осіб. Державний внутрішній борг поділяється на державний внутрішній борг центрального уряду та борг місцевих органів влади.

Державний зовнішній борг – це боргові зобов'язання держави перед нерезидентами щодо повернення позичених коштів (основна сума боргу) і відсотків за ними. Зовнішній державний борг виникає у зв'язку із залученням державою зовнішніх позик [4].

Основними індикаторами, що визначають боргову безпеку через призму державного боргу є:

- відношення сукупного обсягу державного боргу до ВВП, %;
- відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %;
- рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США на ос.;
- відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %;
- відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, % (табл. 1).

Динаміка показників боргової безпеки України у 2012-2016 рр.**(на початок періоду)**

Показник	Граничне значення	2012	2013	2014	2015	2016
Відношення сукупного обсягу державного боргу до ВВП, %	≤ 60	36,3	39,5	40,2	72,4	85
Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	≤ 25	21,93	20,51	38,13	52,71	60,21
Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США на ос.	≤ 200	847,93	825,16	890,8	902,23	954,65
Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	≤ 70	29,34	32,7	45,0	70,3	74,21
Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	≤ 30	17,66	19,37	26,43	31,45	35,2

Отримані значення показника відношення державного боргу України до ВВП свідчать про стрімке зростання державного боргу та майбутнє посилення боргової кризи за умов незмінної боргової політики держави. Основною причиною стрімкого приросту величини державного боргу є щорічне зростання дефіциту державного бюджету України. Як видно з Таблиці 1, у 2016 році всі показники вийшли за межі граничних значень, а це свідчить про те, що існує загроза борговій безпеці.

Отже, державний борг є одним із важливих чинників впливу на боргову безпеку. Виходячи з проведеного дослідження можна зробити висновок, що на даному етапі боргова безпека знаходиться під загрозою, про що свідчать показники відношення державного боргу України до ВВП. Тому необхідним є застосування ефективної системи управління державним боргом, як інструмента зміцнення боргової безпеки.

Література

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О. І. Барановський. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
3. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
4. Плєць І. І. Теоретичні аспекти дослідження формування державного боргу / І. І. Плєць // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник [за ред. І.Г. Ткачук.] – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. Вип. 7. – Т. 2. – С.417-427.
5. Аналітичні матеріали щодо державного боргу за 2011–2015 рр. / Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/>.